

Posudek konzultanta rigorózní práce Mgr. Františka Zbořila: Donucení organizovaným společenstvím států

Předložený spis svým rozsahem (125 s. vlastního textu a 8 s. seznamu literatury) vyhovuje formálním nárokům na rigorózní práce. Zvolené téma se autor rozhodl zkoumat na příkladech „jednotlivých ozbrojených konfliktů, k nimž došlo ve druhé polovině 20. století a v prvních letech 21. století“. Podle cíle deklarovaného v úvodu struktura práce sleduje tři linie: (1) základní problematiku donucení a sankcí v obecném mezinárodním právu, (2) problematiku donucení organizovaným společenstvím států - OSN a (3) některé krizové jevy a řešení konfliktů ve světě po II. světové válce. Takový přístup je jistě možný, ale vyvolává určitá úskalí. Zbývá posoudit, jak se s nimi autor dokázal vyrovnat.

Práce je rozdělena na úvod, závěr a dalších 10 meritorních kapitol. Již tato struktura vyvolává jisté pochybnosti, zvláště když jednotlivé kapitoly jsou svým rozsahem velmi rozdílné. Některé z nich jsou spíše skicami v rozsahu pouhých dvou stran. Naproti tomu kapitola 11., nazvaná Řešení některých konfliktů ve světě po II. světové válce, zabírá více než polovinu celé práce (s. 52-121). Práci chybí promyšlená a logická struktura.

Nejde přitom jen o formální stránku, protože zvolený způsob zpracování se promítá i do obsahové úrovně. Např. hned kap. 2., kde se autor pokouší na necelých dvou stránkách popsat otázku odpovědnosti při porušení kogentních norem. Vzhledem k tomu, jaký význam ve své práci přikládá existenci kogentních pravidel mezinárodního práva (zejm. zákazu použití síly), by si tato teoretická otázka zasloužila podrobnější zpracování. V této kapitole (a *mutatis mutandis* to platí o všech kapitolách 2.-10., které mají mít právně teoretickou povahu) autor nedostatečně pracuje s literaturou a prameny (např. opomíjí čl. 53 Vídeňské úmluvy o smluvním právu a kodifikační návrh Komise pro mezinárodní právo o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování). Nemluvě ani o tom, jak málo zde využívá novější dokumenty a recentní českou či zahraniční literaturu.

Výše uvedené konstatování se plně vztahuje i na kap. 3., kde autor rozebírá zákaz použití síly a hrozby silou. Poněkud kuriózně působí odkaz (byť s chybějící poznámkou pod čarou) na návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva z r. 1951. Jednak Komise pro mezinárodní právo od té doby na návrhu výrazně pracovala (konečnou verzi přijala v r. 1996), jednak smyslem Kodexu bylo vymezit skutkové podstaty zločinů, za něž by nesly konkrétní fyzické osoby trestní odpovědnost podle mezinárodního práva. Argumentace starou verzí návrhu Kodexu by k tomu, aby byla smysluplná, musela obsahovat vysvětlení vztahu mezi

trestní odpovědnosti za zločiny podle mezinárodního práva a mezinárodní odpovědnosti státu za jeho protiprávní chování. Právě proto, že u některých zločinů je kvalifikace chování státu podle mezinárodního práva jakousi „předběžnou otázkou“ pro řešení trestní odpovědnosti osob (jeho orgánů), přerušila Komise v r. 1954 práci na návrhu Kodexu až do doby, kdy bude přijata definice agrese.

O Definici agrese ostatně pojednává následující kap. 4. Větší část této kapitoly je věnována popisu či rozboru této definice. Opět zde chybí odkazy jak na dokumenty (např. číslo rezoluce VS OSN, kterou byla přijata Deklarace zásad mezinárodního práva z r. 1970 - s. 16), tak na relevantní literaturu (např. když autor diskutuje otázku různého výkladu - subjektivní a objektivní konstrukce definice - s. 21).

Podobné výhrady lze mít i k výkladu odpovědnosti za agresi, obsaženému v kap. 5. Zde kromě občas méně srozumitelných formulací navíc ještě zcela chybí využití kodifikačního návrhu Komise pro mezinárodní právo o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování. Některá tvrzení autora jsou přitom logicky rozporná s tím, co zastává na jiných místech své práce. Když např. tvrdí, že „donucení v podobě individuálních ozbrojených represálií k vynucení nesplněné odpovědnostní povinnosti je u geograficky vzdálených států zpravidla málo proveditelné“ (s. 26), znamená to tedy, že takové donucení je alespoň *de jure* možné?! Autor by měl rovněž vysvětlit, co rozumí pojmem „politická odpovědnost“ (s. 27). Má to být punitivní odpovědnost *a contrario* reparační odpovědnost státu? Anebo snad mezinárodní trestní odpovědnost pachatelů (jednotlivců), kteří se dopustili zločinů podle mezinárodního práva?

Skicovitou a opět místy jen obtížně srozumitelnou povahu má výklad donucení v obecném mezinárodním právu (kap. 6., s. 28-30). Autor se zde dovolává Komise pro mezinárodní právo, avšak opět bohužel bez odkazu. Podobně, ale přece jen o něco podrobněji autor rozebírá v kap. 7. „charakter a cíle současných donucovacích prostředků“. Jen z kontextu čtenář pochopí, že zde právě autor začíná svůj výklad donucení organizovaným společenstvím států. Autor rozděluje donucovací opatření mezinárodní organizace na legální použití ozbrojené síly proti agresi (*actio communis*) a na opatření jiné povahy (s. 32). Klade se však otázka, zda z hlediska právní analýzy je toto jediné možné kritérium. I když ponechám stranou, že omezovat legální použití síly jen na reakci proti agresi je (přinejmenším z hlediska akcí Rady bezpečnosti OSN) poněkud zužující, nabízejí se i jiná kritéria členění (např. sankce mezinárodní organizace proti členskému státu a sankce směřující navenek, proti nečlenskému

státu). O kogentní či imperativní povaze má smysl hovořit u pravidel, nikoliv u opatření (s. 35).

Na předchozí výklad navazuje kap. 8., kde se autor vyjadřuje ke kolektivní bezpečnosti. Poté, co uvádí několik definic jiných autorů, pouští se do vlastního výkladu. Tam se však opět dopouští určité nelogičnosti, když píše, že „kolektivní bezpečnost je jedním strategie budování koalice, v níž skupina států souhlasí s tím, že ... budou bránit jeden druhého v případě útoku zvenčí“ (s. 40) Znamená to, že jen tehdy? Pak by se ovšem systém kolektivní bezpečnosti OSN hodil pouze pro případ útoku ze strany státu, který není členem OSN. Takový výklad vede ke zjevně absurdnímu závěru. Vzhledem k literatuře citované v této kapitole se spíše vkrádá podezření, že takto to autor nemyslel a pouze nedostatečně rozlišil rozdíly přístupů nauky mezinárodního práva a mezinárodních vztahů, což je dnes jeden z oborů politologie (např. Š. Waisová).

Spíše popisný charakter bez větších problémů má výklad o pravomocích Rady bezpečnosti a Valného shromáždění při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a sankcích podle čl. 42 Charty OSN (kapitoly 9. a 10.).

Úplně jinou povahu má rozsáhlá kap. 11., ve které zřejmě autor spatřuje těžiště své práce a jíž věnoval zjevně největší pozornost. Tato kapitola se dále vnitřně člení na 8 částí, z nichž každou představuje jedna případová studie. Postupně je zde analyzována: korejská otázka, rezoluce „Spojení pro mír“, Mimořádné síly OSN na Blízkém východě, Irák I (1990-1991), případ Kosovo (1999), Východní Timor, Afghánistán (2001-2002) a Irák II (2003).

Zde - na rozdíl od předchozích (teoretických) kapitol - autor prokazuje svou pečlivost při shromažďování množství konkrétních historických informací a pramenů (včetně právních, zejm. rezolucí Rady bezpečnosti OSN). Kapitola je doprovázena bohatým poznámkovým aparátem s odkazy na primární prameny i literaturu. Ukazuje se, že autor se mnohem bezpečněji pohybuje na půdě historie a politologie, než ve sféře právně teoretických analýz. Některé názory mohou být diskusní, ale to svědčí spíše ve prospěch této rigorózní práce.

Problémy vyvstávají opět hlavně tam, kde nejde o „případové studie“ ve vlastním slova smyslu, ale spíše o určitý právní problém. Tak je tomu právě v sekci 11.2., věnované rezoluci „Spojení pro mír“ (*Uniting for Peace*), o níž se však autor zmiňuje již předchozí studii o korejské otázce. Ponechám-li stranou některá dobová hodnocení nezákonnosti této rezoluce ve starší literatuře, k nimž by se možná někteří autoři (V. Kopal, J. Mrázek) už dnes nehlásili, zbývá podniknout nezaujatou *právní* analýzu obsahu a významu známé rezoluce VS OSN č. 377(V). Přitom by bylo vhodné rozlišovat dva základní aspekty vyplývající z řečené rezoluce:

za splnění dvou daných podmínek (Rada bezpečnosti nemohla uplatnit svou základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti kvůli nedosažené jednomyslnosti stálých členů a situace se jeví jako hrozba míru, porušení míru nebo čin agrese) lze jednak svolat naléhavé zvláštní zasedání Valného shromáždění, jednak toto Valné shromáždění může doporučit přijetí kolektivních opatření, včetně použití ozbrojené síly k obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Přínejmenším první aspekt rezoluce 377(V) je dnes široce uznáván v praxi států i OSN a byl potvrzen rozhodnutími Mezinárodního soudního dvora (naposledy v posudku MSD o právních následcích stavby zdi na okupovaném palestinském území z 9.7.2004). Druhý aspekt dodnes vyvolává diskuse v teorii i praxi, nicméně pokud mezi doporučená kolektivní opatření zařadíme vedle donucovacích opatření (kde lze opravdu z kapitoly VII. Charty dovodit výlučnou pravomoc Rady bezpečnosti) i mírové operace OSN, závěr nemusí být striktně odmítavý (na rozdíl od autorova hodnocení Mimořádných sil OSN na Blízkém východě - s. 73).

K předložené práci by zajisté bylo možno formulovat ještě řadu dalších otázek, avšak je třeba formulovat závěrečné hodnocení. Na rozdíl od disertační práce, která musí ve smyslu zákona č. 111/1998 Sb. obsahovat původní výsledky samostatné vědecké činnosti, u rigorózní práce jsou požadavky nižší. Stačí, pokud uchazeč prokáže způsobilost k teoretické práci v daném oboru. Z toho pohledu je nutno konstatovat, že Mgr. Zbořil předloženou práci takovou schopnost prokázal jen zčásti. Způsob zpracování kapitol 2-10 by zřejmě nevyhovoval nárokům na rigorózní práci. Naproti tomu pečlivost a důkladnost, s níž autor zpracoval kapitolu 11., která tvoří přes polovinu celé práce, výše uvedené nedostatky do jisté míry kompenzuje. Proto doporučuji, aby bylo autorovi umožněno předložený spis obhajovat jako rigorózní práci.

V Praze dne 15.4.2005

Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.